

ISSN 2181-5291

PSIXOLOGIYA

ILMIY JURNAL

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

SCIENTIFIC JOURNAL

№ 1, 2024

www.buxdu.uz

The journal was registered with the certificate № 05-45 on February 25, 2011 at Bukhara Region Press and Information Administration of Uzbekistan Press and Information Agency

According to the resolution №201/3 as of December 26, 2013 of the Presidium of Supreme Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan the journal was included into the list of scientific journals in which scholarly articles on the scientific results of dissertations on Psychology must be published.

Address:

*200117, Bukhara city,
K.Murtazoyev street, 11
Bukhara State University
Editorial and publishing
Department
Phone: +998 (94) 837-18-38*

The journal is published 4 times a year

*Website: www.buxdu.uz
E-mail:
nashriyot_buxdu@buxdu.uz*

Jurnal O'zbekiston Matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasida 2011- yil 25-fevral № 05-45-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2013-yil 26-dekabrdagi 201/3-sonli qarori bilan psixologiya fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari ilmiy natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan ilmiy jurnallar ro'yxatiga kiritilgan.

Tahririyat manzili:

*200117, Buxoro shahri,
K.Murtazoyev ko'chasi, 11-uy
Buxoro davlat universiteti
"Tahririy-nashriyot" bo'limi
Tel: +998 (94) 837-18-38*

Jurnal 1 yilda 4 marta chiqadi.

*Website:
www.buxdu.uz
E-mail:
nashriyot_buxdu@buxdu.uz*

Журнал зарегистрирован Бухарским областным управлением агентства печати и информации Республики Узбекистан. Свидетельство № 05-45 от 25.02.2011г.

Журнал включен в список обязательных выпусков ВАК при Кабинете Министров Республики Узбекистан на основании решения ВАК №201/3 от 26 декабря 2013 года для получения учёной степени доктора психологических наук.

Адрес:

*город Бухара 200117,
улица М.Икбола, 11
Бухарский государственный университет
Редакционный отдел
тел: +998 (94) 837-18-38*

Журнал выходит 4 раза в год.

*Website:
www.buxdu.uz
E-mail:
nashriyot_buxdu@buxdu.uz*

PSIXOLOGIYA

ILMIY JURNAL * НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

1-son 2024-yil. * Выпуск 1. 2024 год.

**BOSH MUHARRIR – ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
BAROTOV SH. R.**

Psixologiya fanlari doktori, professor.

Xalqaro Psixologiya Fanlari Akademiyasining haqiqiy a'zosi (akademigi)
Действительный член (академик) Международной Академии
психологических наук

**TAHRIR NAU'ATI – РЕДАКЦИОННАЯ
КОЛЛЕГИЯ:**

XAMIDOV O.X.

Buxoro davlat universiteti rektori,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor
SHOUMAROV G'.B.

Psixologiya fanlari doktori, professor
UMAROV B.M.

Psixologiya fanlari doktori, professor
KOZLOV V.V. (Rossiya)

Psixologiya fanlari doktori, professor
MALI'X S.B. (Rossiya)

Psixologiya fanlari doktori, professor
KOROBAYNIKOV I.A. (Rossiya)

Psixologiya fanlari doktori, professor
KARIMOVA V.M.

Psixologiya fanlari doktori, professor
SAFOYEV N.S.

Psixologiya fanlari doktori, professor
BEKMURODOV M.B.

Sotsiologiya fanlari doktori, professor
KADIROV U.D.

Psixologiya fanlari doktori, professor
JABBOROV A.M.

Psixologiya fanlari doktori, professor
OLIMOV Sh.Sh.

Pedagogika fanlari doktori, professor
JUMAYEV R.G'.

Siyosiy fanlari bo'yicha falsafa doktori
(PhD), dotsent

NISHONOVA Z.T.

Psixologiya fanlari doktori, professor
NAZAROV A.M. Psixologiya fanlari
bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

IBODULLAYEV Z.R.

Tibbiyot fanlari doktori, professor

BEGMATOV A.S.

Falsafa fanlari doktori, professor

HUSEYNOVA A.A.

Falsafa fanlari doktori, professor

MUXAMEDOVA D.G.

Psixologiya fanlari doktori, professor

RUXIYEVA X.A.

Psixologiya fanlari nomzodi, professor

BAROTOVA D.SH.

Psixologiya fanlari doktori, dotsent

AKRAMOV V.R.

Tibbiyot fanlari doktori, dotsent

ZARIPOV G.T.

Texnika fanlari nomzodi, dotsent.

MUHARRIRLAR – РЕДАКТОРЫ:

Usmanova M.N. – psixol.fan.nom., dotsent

Muxtorov E.M. – psixol.fan.nom., dotsent

Raxmatova M.M. – filologiya fanlari

bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Abuzalova M.K. - filologiya fanlari doktori,

professor

Sobirova D.A. – psixologiya fanlari

bo'yicha falsafa doktori (PhD)

TEXNIK MUHARRIRLAR – TEX.

РЕДАКТОРЫ:

Ostanov Sh.Sh, Shirinova M.Sh.,

Tilavov M.H.

MAS'UL KOTIB – ОТВ. СЕКРЕТАРЬ

Sayfullayeva N.Z. – pedagogika fanlari

bo'yicha falsafa doktori (PhD)

*Po'latova Madina Shavkatovna,
Buxoro davlat universiteti Psixologiya va sotsiologiya kafedrasida o'qituvchisi*

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARI DIQQATINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK- PSIXOLOGIK JIHLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada shaxs bir butun shaklda rivojlanishi uchun ta'lim-tarbiya jarayonining vazifalari, insonda nafaqat aqliy, balki layoqat va malakani ham shakllantirish masalasi bir butunlikda bo'ladigan jarayon ekanligi, o'quvchida qiziqish hissini tarkib toptirishda o'qituvchining vazifasi, shaxsni shakllantirishdagi vazifalarning o'zaro birligini ta'minlash, maqsad, vosita va kuzatilgan natijalarning birligini hisobga olish, kichik maktab o'quvchisining fikr doirasini kengaytirishda undagi bilish jarayonlarining qay darajada rivojlanganligining o'rni va ahamiyati, bola psixikasining rivojlanishi o'ta murakkab va qarama-qarshiliklarga ega bo'lgan jarayon ekanligi, psixika rivojlanishining notekisligi hayotning hamma davrlarida sodir bo'lish mumkinligi, diqqatning bola hayotidagi o'rni, ahamiyati, kichik maktab yoshidagi bolalarning diqqat xususiyatlarini o'rganish haqida aytiladi.

Kalit so'zlar: diqqat, bilish jarayonlari, layoqat, pedagogik qobiliyat, psixika, tafakkur, diqqat konsentratsiyasi.

ПЕДАГОГИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ РАЗВИТИЯ ВНИМАНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация. В данной статье рассматриваются задачи учебно-воспитательного процесса для развития личности в целом, что вопрос формирования у человека не только умственных, но и способностей и умений является процессом, находящимся в одном целом, задача педагога в формировании у ученика чувства интереса, обеспечение единства взаимодействия задач в формировании личности, учет единства цели, средства и наблюдаемых результатов, роль и значение того, насколько развиты познавательные процессы в нем, в расширении кругозора мысли его ученика, говорят о том, что развитие психики ребенка-процесс чрезвычайно сложный и противоречивый, неравномерность развития психики может происходить во все периоды жизни, о роли внимания в жизни ребенка, его значении, об изучении особенностей внимания детей младшего школьного возраста.

Ключевые слова: внимание, познавательные процессы, способности, педагогические способности, психика, мышление, концентрация внимания.

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF THE DEVELOPMENT OF THE ATTENTION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Abstract. in this article, the tasks of the educational process for the development of the individual in one whole form, the fact that the question of the formation in a person not only of mental, but also of competence and competence is a process in one whole, the task of the teacher in structuring the feeling of interest in the student, ensuring the mutual unity of, it is said that the development of the child's psyche is a process that is extremely complex and has contradictions, the unevenness of the development of the psyche can occur at all periods of life, attention is paid to the study of the characteristics of attention in the life of the child, its role, importance, attention to children of small school age.

Keywords: attention, cognitive processes, competence, pedagogical ability, psyche, thinking, concentration of attention.

Kirish qismi. O'zbekiston Respublikasi o'z mustaqilligini yil sayin mustahkamlab borar ekan, shu yurtning tayanchi, kelajagi bugungi avlodning bilimli, o'qimishli sog'lom ma'naviyatli barkamol yetuk shaxs bo'lib ulg'ayishiga bog'liqdir. Insonning ruhiyati, hissiyotlarini, ta'lim va tarbiya jarayonida mustaqil ishtiroki, ichki kechinmalarini, faol shaxs sifatidagi o'z-o'zini shakllantirish samaradorligini oshirishda psixologiya fani va uning metodlari muhim rol o'ynaydi. Ta'lim va tarbiya jarayoni bolaga yoshlik chog'idan singdirilib borilar ekan, ulg'ayib kelayotgan kelajak avlodni ijtimoiy hayotning har jabhasida o'z o'rini topa olmog'i uchun o'z xulqi va odobi ila yoinki, bilimi va kasbi ila mahallamiz, shahrimiz va yurtimizga foydasi tegadigan barkamol avlod bo'lmog'i uchun, ta'lim va tarbiya jarayonining barcha ishtirokchilari birgalikda astoydil harakat qilmoqlari lozim. O'qituvchi o'quv faoliyatini amalga oshirishda o'quvchilarning diqqatini

qarata olishi dolzarb masalalardan biridir. Bugungi kunda o'qituvchi o'quvchilarga yaxshi bilim bera olishi, dars jarayonini yaxshi tashkil eta olishi va o'z vazifasini to'laqonli amalga oshira olishi uchun o'z kasbining bilimdoni bo'lishi va dars jarayonini tashkil eta olishi uchun faol ishtirokchi bo'lishi shart.

Mavzuning dolzarbligi. Ma'lumki, shaxs bir butun shaklda rivojlanadi. Bir butun ta'lim-tarbiya jarayoniga xos vazifa insonda nafaqat aqliy, balki layoqat va malakani ham shakllantiradi. Bir butunlikda bo'lgan jarayon o'quvchida qiziqish hissini tarkib toptiradi. Shaxsni shakllantirishdagi vazifalarning o'zaro birligini ta'minlashda, avvalo, maqsad, vosita va kuzatilgan natijalarning birligi ham nazarda tutiladi. Kichik maktab o'quvchisini fikr doirasini kengaytirishda, undagi bilish jarayonlarining qay darajada rivojlanganligining o'rni va ahamiyati kattadir. Bola psixikasining rivojlanishi o'ta murakkab va qarama-qarshiliklarga ega bo'lgan protsesdir, har qanday boshqa rivojlanishdagi kabi bunda ham miqdor o'zgarishlari sifat o'zgarishlariga, o'tishlarga, "sakrashlar"ga olib keladi[1]. Masalan, bolada so'z boyligining asta-sekin ortib borishi tilning grammatik qurilishini egallashga, ayrim xatti-harakatlar va yurish-turishlarning ko'p marta takrorlanishi esa shaxsda muayyan ko'nikma, odat, qat'iy xususiyatlar kabilarning shakllanishi bilan yakunlanadi. Bola psixikasi rivojlanishining eng umumiy qonuniyatlariga, birinchidan izchillik integratsiyasini, ya'ni bolaning dastlabki tarqoq psixik holatlarini shaxsning barqaror psixik xislatlariga, muayyan hodisalarga nisbatan ayrim-ayrim qarashlarni yaxlit dunyoqarashga birlashtirish; ikkinchidan, bola shaxsidagi ayrim protseslar, funksiyalar va xislatlarning notekis rivojlanishining; uchinchidan, ba'zi funksiyalar kamchiliklarni boshqa funksiyalar bilan to'ldirilishini (kompensatsiya) ta'minlovchi plastiklikni kiritish mumkin. Bola psixikasining integratsiyasi, masalan, alohida predmet va hodisalarni to'liq idrok qilish asosida kuzatuvchanlikning, ayrim mehnat topshiriqlarini mehr-muhabbat bilan bajarish asosida mehnatsevarlikning shakllanishiga yaqqol namoyon bo'ladi.

Psixika rivojlanishining notekisligi hayotning hamma davrlarida sodir bo'lish mumkin. Masalan, maktabgacha yoshda, ayniqsa, nutq, o'smirlik yoshida bilishga qiziqish, ilk yigitlik yoshlarda mantiqiy (logik) tafakkur va hokazolar jadallik bilan rivojlana boradi. Qator psixologlar aniqlashiga ko'ra, bola psixikasi rivojlanishida asosiy ichki harakatlantiruvchi kuchlar avvalo quyidagilar hisoblanadi:

- eski, ya'ni allaqachonlar erishilgan imkoniyatlar bilan yangi ehtiyojlar o'rtasidagi ziddiyatlar;
- eski va yangi xulq shakllari o'rtasidagi ziddiyatlar;
- real hayotning mazmuni va uning bola ongida aks etish shakllari o'rtasidagi ziddiyat[2].

Sanab o'tilgan ziddiyatlar ustida qisqacha to'xtalib, misollar keltiraylik.

Endigina tug'ilgan bola yangi qo'zg'atkichlarga nisbatan oriyentirovka reaksiyalariga ega bo'ladi. Mana shularning fiziologik asosida keyinchalik qiziquvchanlik, bilishga qiziqish, o'zi uchun ma'lum bo'lgan hamma narsalarni shaxsiy faoliyat doirasida qo'shishga intilish kabi xislatlar rivojlanib boradi. Bolaning yurish-turishlari va xatti-harakatlari, odatda dastlab taqlidiy xarakterda bo'ladi, ya'ni u kattalarning xatti-harakatlari va yurish-turishlaridan nusxa ko'chiradi.

Shunday qilib, bolaning psixik rivojlanishi-bu shaxsda mavjud bo'lgan protseslar va xususiyatlarning takomillashuvi. Shuningdek, ular asosida yangi, yanada yuksakroq sifatlar va xususiyatlarning shakllanishidir. Diqqat - kishi faoliyatining barcha turlari, eng avvalo mehnat va o'quv faoliyati samaradorligining muhim va zarur shartidir. O'quvchilarning diqqat-e'tibori o'quv tarbiya jarayonini muvaffaqiyatli tashkil etishning asosiy shartlaridan biridir. Ta'lim olishda diqqatning roli haqida buyuk rus pedagogi K.D.Ushinskiy «... diqqat aynan shunday bir eshikki, tashqi olamdan kishi qalbiga jamiki narsalarning barchasi shu eshik orqali kiradi», deb yozgan edi. Bolalarni bu eshikni ochiq saqlashga o'rgatish birinchi darajali ahamiyatga molik ish ekanligi tushunarli. Diqqatning o'ziga xos xususiyatlari mavjud: diqqatning barqarorligi, konsentratsiyasi, ishchanlik dinamikasi shular jumlasidan.

Bolalarda diqqat juda erta rivojlana boshlaydi. Bir-ikki haftalik chaqaloqlarda diqqatning hech qanday alomati ko'rinmasa ham, oradan sal o'tmay, ya'ni bolaning bir oylik davridan boshlab, ixtiyoriy diqqat alomatlari yaqqol ko'rina boshlaydi. Demak, bolaning bir oylik davrida uning diqqatini har turli kuchli qo'zg'atuvchilar (qattiq tovush, ortiqcha yorug'lik kabi) ixtiyorsiz ravishda o'ziga jalb qila boshlaydi. Ikki-uch oylik bolalar esa, shaqir-shuqurga quloq soladigan (shaqildoqlaming tovushiga ovunadigan) bo'la boshlaydilar[3]. Bu yoshdagi bolalarning diqqatlarini yorqin (yaltiroq) rangli narsalar ham beixtiyor jalb qila boshlaydi. Bolaning ko'z o'ngidagi narsa qanchalik rang-barang bo'lsa, bola unga shunchalik ko'p e'tibor beradi. Bog'chagacha tarbiya yoshidagi bolalarning diqqati nihoyatda beqaror bo'lishi bilan xarakterlanadi. Masalan, bolaga yangi o'yinchoq bersangiz u o'yinchoqni juda qiziqib ko'ra boshlaydi. Lekin ayni shu paytda yana bir boshqa o'yinchoqni ko'rsatsangiz, birinchi o'yinchoqni tashlab, ikkinchisiga talpinadi. Yasli yoshdagi bolalar diqqatining beqarorligi fiziologiya nuqtayi nazaridan ularda hali tormozlanish protsesslarining kuchsizligi bilan bog'liqdir. Tormozlanish jarayoni qo'zg'alish jarayonining keng yoyilib ketishini to'xtata olmaydi. Ana shuning uchun kichik bolalarning diqqati bir narsadan ikkinchi narsaga chalg'ib

ketaveradi. Ilk bolalik davridagi bolalar diqqatining g'oyat beqaror bo'lishi turmush tajribalarining juda ozligi bilan ham bog'liqdir. Bolalarga hamma narsa yangilik bo'lib tuyulaverganidan ulaming diqqatlari bir narsadan ikkinchi narsaga tez-tez chalg'ib ketaveradi. Bola ko'z o'ngidagi narsaning o'zi bolaga juda qiziq tuyulgani sababli ham diqqati chalg'ib ketadi. Ilk bolalik davridagi bolalarda diqqatning bo'linuvchanligi juda zaif, ko'lami esa tor bo'ladi. Bu yoshdagi bolalar diqqatlarini faqat ko'zlariga yaqqol ko'rinib turgan bir narsagagina qarata oladilar. Ilk bolalik davridagi bolalar diqqatining rivojlanishida nutqning roli juda kattadir. Bolaning tili chiqib nutqni egallay boshlashi, katta kishilar bilan muloqotda bo'lishdan tashqari, ularning ko'rsatmalarini bajarish imkoniyyatini ham beradi. Yuqorida aytib o'tganimizdek, kichik yoshli bolalar kattalaiga qarashishni, imkoniyatlari boricha ulaming mehnatlariga aralashishni juda yoqtiradilar. Kattalaming iltimos va topshiriqlarini bajonidil ado etadilar, o'z-o'ziga xizmat ko'rsatishga oid oddiy yumushlarni qiziqib bajaradilar, ota-onalarining uy-xo'jalik ishlarida qarashishga harakat qiladilar. Mana shulaming hammasi, diqqatni ma'lum darajada to'plash va muayyan bir maqsadga qaratishni talab etadi. Bu esa bolalarda ixtiyoriy diqqatning rivojlanishiga asos yaratadi. Bog'cha yoshidan boshlab bolalarda ixtiyoriy diqqat rivojlana boshlaydi. Biroq, kichik yoshdagi bog'cha bolalarida ixtiyorsiz diqqat ustunlik qiladi. Kichik yoshdagi bog'cha bolalarida kun sayin paydo bo'ladigan yangi-yangi qiziqishlar, o'yin faoliyatlarining xilma-xil bo'la borishi ularda ixtiyorsiz diqqatni asta-sekin takomillashtirib boradi. Bog'chada jamoa tomonidan talab etiladigan tartiblaiga bo'ysunish, qoidali o'yin shartlarini so'zsiz bajarish, kattalaming topshiriqlarini chidam, qunt bilan ado etish kabi hollar bog'cha yoshidagi bolalarda diqqatning ixtiyoriy turini rivojlantiradi. Bolalarda ixtiyoriy diqqatni rivojlantirishda o'yinning roli juda kattadir. Chunki turli o'yinlar paytida bolalar diqqatlarini bir joyga to'plab, o'z tashabbuslari bilan ma'lum maqsadlarni ilgari suradilar. O'yinlarning qanday qoidalar asosida yo'nalishini o'zlari mustaqil ravishda tanlab oladilar. O'yin qoidasidan chetga chiqib ketmaslik uchun o'z harakatlarini o'yin qoidalariga moslashtirishga va o'yinda qatnashuvchi o'rtoqlarining harakatlarini ham kuzatib borishga intiladilar. Ana shunday o'yinlarda ixtiyorsiz diqqat bilan birga ixtiyoriy diqqat ham faol ishtirok etadi, binobarin, bolalarning o'yini uchun sharoit yaratib beradi. Shuni ham nazarda tutish kerakki, ixtiyoriy diqqat iroda bilan bog'liq, shuning uchun ham ko'pincha bolalar diqqatning bu turini o'zlaricha mustaqil tashkil eta olmaydilar. Dastlabki paytlarda diqqatning ixtiyoriy turini har xil savollar va topshiriqlar berish yo'li bilan rivojlantirib borish kerak. Bog'cha yoshidagi bolalarda diqqatning ayrim xususiyatlari, ya'ni diqqatning kuchi va barqarorligi ham tarkib topib yuksala boshlaydi. Buni biz bolalarning (xususan o'rta va katta guruh bolalarining) bir ish ustida uzoq vaqt davomida o'tira olishlaridan, ba'zi o'yinlarni zerikmay soatlab o'ynay olishlaridan, ta'limiy mashg'ulotlarda chidam bilan o'tira olishlaridan bilishimiz mumkin.

Metodika. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining diqqatlarini sinash uchun "Burdon" testidan foydalanish mumkin. Ushbu metodikaning maqsadi diqqatning konsentratsiyasini va barqarorligini o'lchash uchun qaratilgan. Tasodifiy (tartibsiz) tarzda qatorlarga terib qo'yilgan harflar (raqamlar, figuralar) dan iborat maxsus blanka sinaluvchilarga taqdim etiladi. Gazeta matnidagi foydalanish mumkin. Kuzatuvchi matnni yoki blankni qatorma-qator ko'rib chiqib, instruksiyada ko'rsatilgan harf yoki belgini ustidan chizib chiqish ko'rsatmasi beriladi. Kuzatuv natijalari tashlab ketilgan, ustidan yoki tagidan chizilmagan harflar, ko'rib chiqilgan belgilar soniga va sarflangan vaqtga ko'ra hisoblanadi. Muhim ko'rsatkich: vazifani bajarish sifati va tempi har 60 sekundlik intervalda ishlangan qatorlar va xatolar soni.

Shuningdek, boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv motivini baholashga qaratilgan N.G.Luskanova tomonidan taklif etilgan metodika ham bolalarning o'quv motivatsiyasi, maktabga bo'lgan munosabati, o'qish bilan bog'liq vaziyatga nisbatan emotsional reaksiyasini aniqlashga qaratilgan.

Ushbu metodikadan quyidagi savollar o'rin egallagan: Senga maktab yoqadimi yoki unchalik yoqmaydimi? Ertalab uyg'onib, doim xursandchilik bilan maktabga kelasanmi yoki ko'pincha uyda qolishni istaysanmi? Agar o'qituvchi ertaga xohlaganlar kelib, xohlaganlar kelmasligi mumkin desa, sen maktabga borarmiding? Biror bir dars bo'lmasligi senga yoqadimi? Uy vazifalaring yo'q bo'lishini xohlarmiding? Maktabda faqat tanaffus bo'lishini xohlarmiding? Sen ota – onangga maktab hakida ko'p gapirib berasanmi? O'qituvching o'miga boshqa mehribonroq o'qituvchi kelishini xohlarmiding? Sinfda o'rtoqlaring ko'pmi? Senga sinfdoshlaring yoqadimi? Mazkur anketa individual tarzda hamda guruhda qo'llanilishi mumkin. Har bir metod, har bir didaktik o'yinlarning o'z o'rnini va samarasi bor, albatta. Farqatgina mahoratli pedagog o'z ishining ustasi bu metodlarni qachon va qaysi o'quvchilarga qo'llashini bilishi zarur.

Empirik tahlil. Biz tadqiqotimizning subyekti sifatida boshlang'ich sinf o'quvchilaridan 60 nafarini tanlab oldik. Ularning 30 nafari 2-sinf o'quvchilari, qolgan yarmi esa 4-sinf o'quvchilari edi. Nega aynan 2 va 4-sinf o'quvchilarini tanlaganimizga izoh bersak, biz o'qish faoliyatiga biroz adaptatsiya hosil qilgan va maktabga ancha moslashgan bolalarning diqqatini va o'qish faoliyati bilan bog'liq boshqa jarayonlarni o'rganmoqchi edik. Natija esa quyidagi 1-jadvalda izohlangan:

Burdonning “Korrektor sinovi” metodikasidan olingan natijalar tahlili**1-jadval.**

Diqqat konsentratsiyasi	Yuqori	O'rtacha	O'rtacha	Past	Juda past
2-sinflar	3 (10%)	8 (26,6%)	10 (33%)	4(13%)	5(16,6%)
4-sinflar	6(20%)	10 (33%)	8 (26,6%)	3(10%)	3(10%)

Olingan natijalar tahlili shuni ko'rsatyaptiki, 2-sinflarda diqqat xususiyatlari, ayniqsa, diqqat konsentratsiyasi 4-sinf o'quvchilariga nisbatan biroz past ko'rsatkichda. Buning asosiy sababi sifatida yosh xususiyati, hali 2-sinf o'quvchilarida o'qish faoliyati bilan yonma-yon holda o'yin faoliyatining ham mavjudligi, shuningdek, maktabga yaxshiroq adaptatsiya hosil qilishlari uchun 4-sinf o'quvchilariga nisbatan kam vaqt ko'rsatkichi bo'is ularda diqqat jarayoni biroz past natijani qayd etdi. O'quvchilarda diqqatlarini rivojlantirish uchun biz quyidagilarni amaliy tavsiya sifatida keltirib o'tmoqchimiz: “Diqqat mashqi” doska bilan ishlashdan avval o'qituvchi o'quvchilarga sinf jihozlarini birma-bir aytib chiqadi. Masalan: parta, jovon, gul, rasm, shift va shu kabilar oxirida baland ovozda DOSKA deydi-da o'quvchilar diqqatini doskaga qaratadi. Fikrimizcha, mazkur metod juda ham samarali. Taqdiqotimiz natijasida shuni kuzatdikki, boshlang'ich sinf o'quvchilari ovoz balandligi hamda talaffuzning qiziqarliligiga ko'proq e'tibor qaratar ekanlar. Ushbu mashq o'quvchilarni o'qituvchidan yangi bir axborot qabul qilishga o'zlarini tayyorlashlari uchun ko'mak bo'ladi, deb o'ylaymiz. Shuningdek, “Farqini top” ko'rgazmali usuli. Mazkur metod orqali boshlang'ich sinf o'quvchilari ushbu metodni bajarish davomida ham diqqat bilan 2 ta rasmning farqini topishga harakat qilishi hamda aqliy tomondan ham didaktik o'yin sifatida bolaning aqliy faoliyati zo'riqishiga olib kelmasligi aniqlandi. “Kuzatuvchanlik” metodi. Ushbu metodda bolalarga uydan maktabgacha bo'lgan yo'lni eslab, to'liq tasvirlab berish vazifasi beriladi. Bu vazifani kichik maktab yoshidagi bajaradi. Sinfdoshlari ishtirokchi bolaning kamchiliklarini to'ldirib turadi. Bu o'yinda bolaning ko'rish xotirasi va diqqat uzviyligi aniqlanadi.

N.G.Luskanovning “O'quv motivatsiyasini baholash” metodikasi natijalari tahlili**2-jadval.**

O'quv motivatsiyasi	Yuqori	O'rtacha	Maktabga ijobiy munosabat	Past	Maktabga salbiy munosabat
2-sinflar	11 (36,6%)	7 (23%)	6 (20%)	4(13%)	2(6,6%)
4-sinflar	11(36,6%)	9 (30%)	6 (20%)	3(10%)	1(3%)

O'quv motivatsiyasi yuqori. Bunday bolalar o'zining bilish motivi kuchli ekanligi, barcha topshiriqlarni yaxshi bajarishga intilish bilan ajralib turadi. O'quv motivatsiyasi o'rtacha. Bunday o'quvchilar guruhi o'quv faoliyatini ancha muvaffaqiyatli amalga oshirilgan bolalardan tashkil topadi. Maktabga munosabat ijobiy, ammo bolani ko'proq o'qish bilan bog'liq bo'lmagan tomonlar qiziqtiradi. Bunday o'quvchilar maktabda o'zlarini yaxshi his etadilar, biroq maktabga asosan o'rtoqlar, o'qituvchilar bilan suhbatlashish, chiroyli o'quv qurollariga ega bo'lish uchun boradilar. O'quv motivatsiyasi past. Bunday bolalar maktabga borishni xohlamaydilar, darslarda bekorchi narsalar bilan shug'ullanib, o'ynab o'tiradilar. Maktabga nisbatan salbiy munosabat, moslashmaganlik mavjud. Bunday o'quvchilar o'quv faoliyatini bajarishga qiynaladilar, tengdoshlari va o'qituvchilar bilan bo'lgan munosabatda muammolarga duch keladilar, ularda ayrim hollarda nerv – psixik salomatlikning buzilishi kuzatiladi.

Anketani ikki usulda qo'llash mumkin.

1 – usul. Savollar eksperimentator tomonidan o'qib eshittiriladi va javob variantlari taqdim etiladi, bolalar o'zi tanlagan javobni yozib qo'yadi.

2 – usul. Savollar har bir bog' alohida – alohida yozma ko'rinishda tarqatiladi, bolalar tegishli javoblarni belgilaydilar.

Demak, o'quvchining diqqati undagi barcha aqliy faoliyatlarni boshqaradi va uni darsga jalb qilish o'qituvchining vazifasidir. Ammo diqqatning kuchli konsentratsiyasini diqqatni ancha osonroq, ancha qiziqarliroq harakat turlariga o'tkazish yo'li bilan, kamroq zo'riqishni talab qiladigan yoki zo'r diqqat berilishini talab qiluvchi ishga o'quvchilarda o'ta qiziqish uyg'otish bilan almashtirib turish foydalidir”. Ba'zi o'quvchilarning darsdan orqada qolib ketishlari, dars mashg'ulotlarini yaxshi o'zlashtira olmasliklari ularning aqli yoki xotirasining sustligidan emas, balki diqqatining bo'shligidan kelib chiqadi. Shu sababli o'qituvchi darsda o'quvchilarning diqqatini bir joyda turg'un to'plashni o'yilashi zarur.

Xulosa o'rinda aytadigan bo'lsak, diqqat ta'lim-tarbiya sohasida juda katta ahamiyatga ega. Chunki fikr yuritish, xotirada saqlash, idrok etish kabi jarayonlarning barchasi diqqat tufayli sodir bo'ladi. Darsda o'qish materialini muvaffaqiyatli o'zlashtirish, avvalo, diqqat bilan belgilanadi. Tadqiqotda boshlang'ich sinf

o‘quvchilari diqqatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik omillari va ularga ta’sir etish usullari, shuningdek, kichik maktab yoshidagi o‘quvchilar guruhida diqqatni rivojlantirishda ilmiy metodikalarning o‘rni xususida atroflicha o‘rganiladi. Mazkur tadqiqot ishi natijalari va ishlab chiqiladigan trening dasturi Buxoro davlat universitetining o‘quv jarayoniga hamda viloyat umumta’lim maktablarining pedagogik-psixologik xizmat jarayoniga tadbiiq etiladi.

Tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati shundaki, olingan ma’lumotlardan umumiy o‘rta ta’lim muassasasida o‘quv jarayonini, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining diqqatini rivojlantirish jarayonida, kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarning individual psixologik xususiyatlarini aniqlashda, dars jarayonida bolaning diqqatini shakllantirish bo‘yicha ilmiy g‘oyalarni nazariy jihatdan boyitishga xizmat qilishi bilan izohlanadi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining diqqatlarini rivojlantirish uchun yuqorida keltirib o‘tilgan metodlardan foydalanish maqsadga muvofiq bo‘lardi.

Adabiyotlar:

1. Qodirov B.R., Qodirov K.B. Kasbiy tashhis metodikalari to‘plami. – Toshkent, 2003.
2. Xaydarov F.I., Xalilova N.I. Psixologiya fanlarini o‘qitish metodikasi. – Toshkent, 2006.
3. Davletshin M.G. va boshqalar. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. – T., 2004.

	Психологическая профилактика конструктивного управления конфликтами в системе образования	
	Psychological prevention of constructive conflict management in the educational system	
48	<i>Ахмедов Шавкат Асадиллойевич</i>	232
	Психолингвистика замонавий фан сифатида	
	Психолингвистика как современная наука	
	Psycholinguistics as a modern science	
49	<i>Тошева Моҳинур Юсуповна</i>	236
	Ўсмирларда стресс намоён бўлишининг назарий методологик асослари	
	Теоретико-методологические основы проявления стресса у подростков	
	Theoretical methodological basics of stress manifestation in teenagers	
50	<i>Файзиев Зоҳиддин Ҳасанбоевич</i>	242
	Рахбар-ҳодимларда хавотирланиш даражасини ўрганиш ва унинг эмпирик таҳлили	
	Изучение уровня тревоги руководителей и его эмпирический анализ	
	Studying the level of anxiety of managers and its empirical analysis	
51	<i>Файзиева Мавлуда Худаяровна</i>	247
	Экспериментал тадқиқотларда психологик ҳимоя механизми тизимини таҳлили	
	Анализ системы психологических защитных механизмов в экспериментальных исследованиях	
	Analysis of psychological defense mechanism system in experimental research	
52	<i>Хайдарова Хилола Газикуловна</i>	252
	Аёллар суицидал хулқиға таъсир этувчи конформлиликнинг ижтимоий-психологик хусусиятлари	
	Социально-психологические характеристики конформности, влияющие на суицидальное поведение женщины	
	Social-psychological characteristics of conformity affecting women's suicidal behavior	
53	<i>Шамсиев Ўктам Бахриддинович</i>	259
	Она сифат ва функциялари – гўдак шахси ривожланишининг асоси	
	Материнские качества и функции - основа развития личности младенца	
	Maternal qualities and functions are the basis for the development of a baby's personality	
54	<i>Юнусходжаев Зоир Шакирович</i>	265
	Оилалардаги муносабатлар ва замонавий жамиятдаги тенденциялар	
	Семейные отношения и тенденции в современном обществе	
	Family relations and tendencies in modern society	
55	<i>Matamonova Shoxista Kamoldinovna</i>	269
	Ўсмирларда аддиктив хулқ шаклланишининг ижтимоий-психологик омилларини эмпирик ўрганish	
	Эмпирическое исследование социально-психологических факторов формирования аддиктивного поведения у подростков	
	Empirical study of socio-psychological factors of the formation of addictive behavior in adolescents	
56	<i>Nazarova Manzura Mustafu qizi</i>	275
	Chet ellik talabalarining o'zbekiston ta'lim tizimiga moslashishidagi psixologik to'siqlar	
	Chet ellik talabalarining o'zbekiston ta'lim tizimiga moslashishidagi psixologik to'siqlar	
	Psychological barriers to adaptation of foreign students to the educational system of uzbekistan	
57	<i>Po'latova Madina Shavkatovna</i>	280
	Boshlang'ich sinf o'quvchilari diqqatini rivojlantirishning pedagogik- psixologik	

	jihatlari	
	Педагогико-психологические детерминанты развития внимания младших школьников	
	Pedagogical and psychological determinants of the development of the attention of primary school students	
58	Rajabov Azamat Sharifovich	285
	Musiqachi o'qituvchilarning kasbiy va pedagogik kompetentligini rivojlantirish	
	Development of professional and pedagogical competence of musician teachers	
	Развитие профессионально-педагогической компетентности педагогов-музыкантов	
59	Ravshanov Sobir Abdimalik o'g'li	289
	O'zbekiston psixologiyasida ilmiy maktablarning paydo bo'lishi va shakllanish tarixi	
	История возникновения и формирования научных школ в узбекистане психология	
	History of emergence and formation of scientific schools in uzbekistan psychology	
60	Sobirov Abdulaziz Abduroziqovich	294
	O'smirlar reproduktiv salomatligining ijtimoiy jihatlari	
	Социальные аспекты репродуктивного здоровья подростков	
	Social aspects of adolescent reproductive health	
61	Abayev Abduvohid Abdulxamidovich	298
	Oliy ta'lim muassasalari o'qituvchilari ijtimoiy salomatligining psixologik determinantlari	
	Психологические детерминанты социального здоровья педагогов высших учебных заведений	
	Psychological determinants of social health of teachers of higher educational institutions	
62	Аскарова Гулрух Оринбосаровна	303
	Понятия и характеристика способов coping	
	Muhim usullarning tushunchalari va xususiyatlari	
	Concepts and characteristics of coping methods	
63	Садыкова Элеонора Искандаровна, Усманова Манзура Наимовна	308
	Экспериментальная программа регуляции эмоциональных состояний студентов (формирующий эксперимент)	
	Experimental program for the regulation of students' emotional states (formative experiment)	
	Talabalarning hissiy holatini tartibga solish bo'yicha eksperimental dastur (formativ eksperiment)	
64	Oymatova Dilorom Ruzimurotovna	317
	Turli turmush tajribasiga ega oilalarda nikohdan qoniqish darajasiga ta'sir etuvchi psixoemotsional omillar	
	Психоэмоциональные факторы влияющие на уровень удовлетворенности браком в семьях с разным брачным опытом	
	Psychoemotional factors affecting the level of marriage satisfaction in families with different marriage experiences	
65	Холиёрова Мидина Боймурод қизи	324
	Талабаларда коммуникатив компетенция шаклланишининг психологик компонентлари	
	Психологические компоненты формирования коммуникативной компетентности у студентов	
	Psychological components of formation of communicative competence in students	
	Памяти Леонида Фёдоровича Чупрова	